

Advies Archeologische Monumentenzorg 2015-nr. 71

Beoordeling van een archeologisch rapport en conceptbestemmingsplan

Aan: Gemeente Reusel- De Mierden
Dhr. N. Arts
Postbus 11
5540 AA Reusel

Datum: 10-7-2015

Locatie: Natuurbegraafplaats op Landgoed De Utrecht, gemeente Reusel-De Mierden

Project: - Concept bestemmingsplan Natuurbegraafplaats De Utrecht
- *Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase.*
Natuurbegraafplaats op Landgoed De Utrecht, gemeente Reusel-De Mierden (Archeodienst rapport 622), auteur S. Koeman, 3-2-2015.

Van: Omgevingsdienst Zuidooost-Brabant (ODZOB)
Keizer Karel V Singel 8, 5615 PE Eindhoven
Postbus 8035, 5601KA Eindhoven
Mevr. drs. Ria Berkvens
Tel. 088-3690638 / 06-15829049
E-mail: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

Op 2 juli 2015 hebben wij van de gemeente Reusel-De Mierden per mail opdracht gekregen om bovenstaand conceptrapport te beoordelen. Het doel van het archeologisch booronderzoek is om de eerder op basis van het bureauonderzoek¹ opgestelde gespecificeerde verwachting te toetsen door de intactheid van de bodemopbouw vast te stellen. Uiteindelijk dient het rapport voldoende inzicht te geven in de mogelijk aanwezige archeologische waarden aan de hand waarvan de gemeente een voldoende onderbouwd selectiebesluit kan nemen. Dit betekent dat het vooronderzoek uitgevoerd moet worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden.

Samenvatting van het plan en het rapport

Onderzoekskader RO: Omgevingsvergunning tbv bestemmingsplanwijziging Grootte plangebied: circa 13,8 ha Onderzoekperiode: januari-februari 2015 Opdrachtgever: ASR Vastgoed Vermogensbeheer Opdrachtnemer: Archeodienst bv

Het plangebied ligt net ten zuiden van de gemeentegrens van Reusel-De Mierden in Lage Mierde en is in gebruik als bos. Het plangebied wordt onderdeel van een natuurbegraafplaats met een oppervlakte van ca. 25,6 ha. De exacte inrichting is nog niet bekend maar er zullen onder andere nieuwe paden worden aangelegd. In het gebied zullen vervolgens begravingen plaatsvinden. De verstoring van een enkele begraving is beperkt, uitgaande van een afmeting van 1 bij 2,5 m (2,5 m²)

¹ Koeman, S.M., 2014a: *Bureauonderzoek: Natuurbegraafplaats op het Landgoed De Utrecht*. Archeodienst-rapport 517, Zevenaar.

tot 1,35 m diep. Ook wordt het begraven van urnen overwogen omdat deze veel minder diep hoeven te worden ingegraven.

Voor het plangebied gold een middelhoge verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum als voor nederzettingsresten met bijbehorende begravingen uit het Neolithicum tot en met de Volle-Middeleeuwen (tot in de 13^e eeuw). De archeologische resten/sporen kunnen verwacht worden in de oorspronkelijke podzolbodem tot in de C-horizont. Op basis van het historisch kaartmateriaal worden geen archeologische resten uit de Late-Middeleeuwen (vanaf de 14^e eeuw) tot en met de Nieuwe tijd verwacht.

Vanwege het historisch landgebruik als bosbouw op het landgoed De Utrecht is de kans groot dat het archeologische bodemarchief al is verstoord door het afplaggen van de heide, de ontginning van het gebied en/of de herbebossing. Gezien het grote oppervlak van de middelhoge verwachtingszone zal daarom een verkennend booronderzoek worden uitgevoerd met een boordichtheid van 5 boringen per hectare in een grid van 40 x 50 m. In het plangebied zijn zo uiteindelijk 69 boringen uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm tot minimaal 30 cm in de C-horizont. Het opgeboorde sediment is verbrokken en versneden en geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals houtskool, vuursteen en aardewerk.

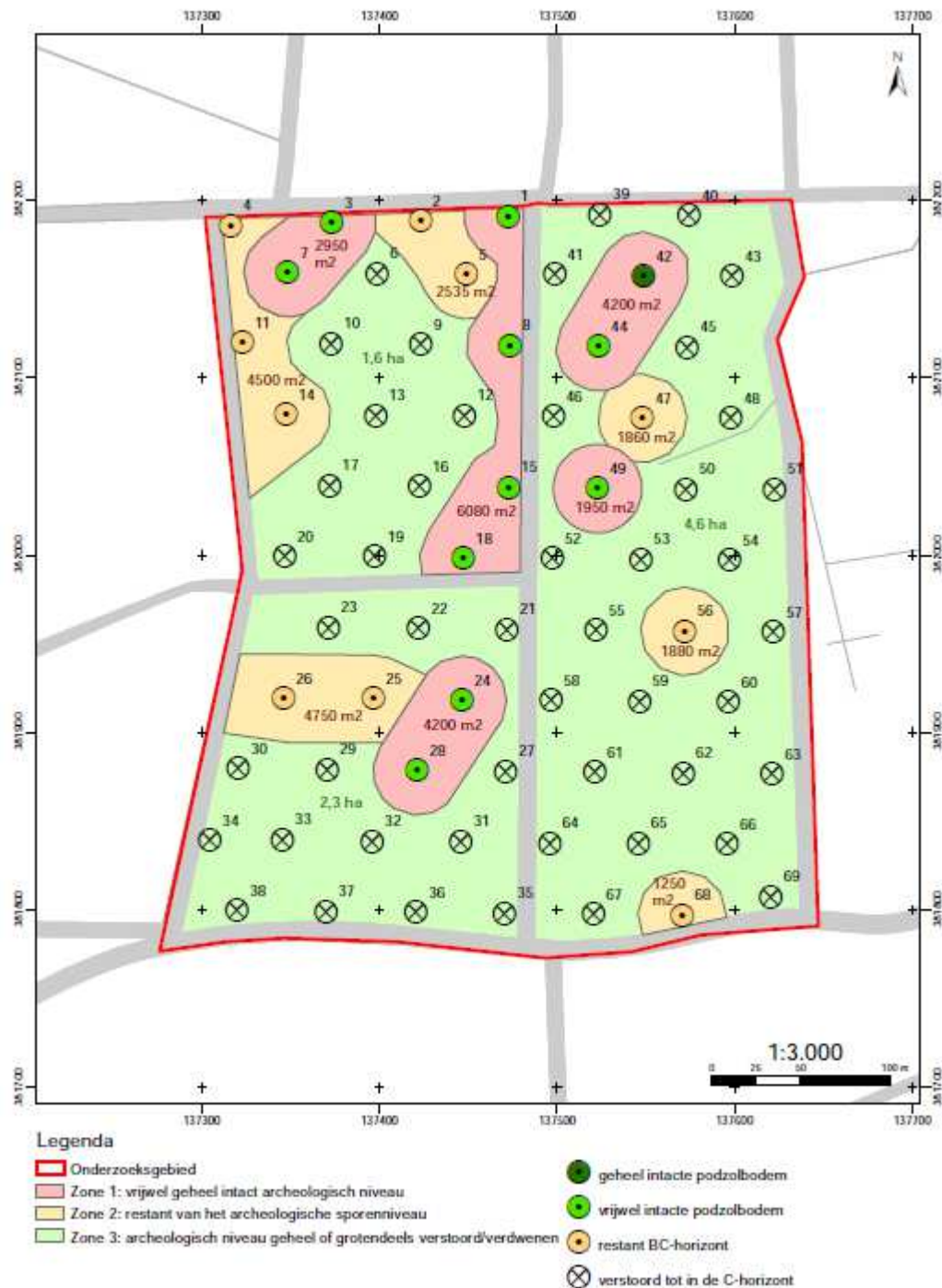
In een groot deel van het plangebied is de bodem verstoord tot in de C-horizont en zijn geen (restanten van) podzolbodems meer aangetroffen. De bodemverstoringen kenmerken zich in het algemeen als gevlekte, verrommelde bodemlagen en reiken tot gemiddeld 40 – 60 cm beneden maaiveld. Wel zijn in veel van de verstoorde bodemprofielen brokken van de oorspronkelijke podzolbodem herkend in de vorm van lichtgrijze vlekken met loodzandkorrels (afkomstig van de E-horizont) en donkerbruine tot oranjebruine vlekken (afkomstig van de B-horizont). Op andere plekken is de bodem echter dermate geroerd dat de oorspronkelijke bodemhorizonten niet meer te herkennen zijn. Op negen boorlocaties reikt de bodemverstoring iets minder diep (of is de podzolbodem dieper ontwikkeld) waardoor de overgang van de oorspronkelijke podzolbodem naar de C-horizont, de BC-horizont, nog intact is. In 10 boringen is alleen de bovengrond verrommeld (A-/E-horizont) en is daaronder nog een intacte podzolbodem aanwezig vanaf de B-horizont.

Vuursteenvindplaatsen van jagers-verzamelaars bestaan voornamelijk uit strooiing van fragmenten vuursteen en ondiepe grondsporen, zoals haardkuilen, in de bovengrond van de oorspronkelijke podzolgrond. Op de plaatsen waar een (vrijwel) intacte podzolbodem is aangetroffen, is het archeologische niveau voor vuursteenvindplaatsen intact. Hier blijft de middelhoge verwachting voor vuursteenvindplaatsen gehandhaafd. Ter plaatse van de boringen 1 en 3 ligt het archeologische niveau het meest ondiep vanaf 25 cm beneden maaiveld. In de andere boringen ligt het gemiddeld wat dieper op 30 – 55 cm beneden maaiveld. In de zones 2 en 3 waar de podzolbodem geheel is verdwenen, zullen eventueel aanwezige vuursteenvindplaatsen al verloren zijn gegaan. Voor deze zones wordt de middelhoge verwachting voor vuursteenvindplaatsen naar laag bijgesteld. Nederzettingsresten uit het Neolithicum tot en met de Volle-Middeleeuwen bestaan niet alleen uit fragmenten aardewerk, maar ook uit diepere sporen zoals paalgaten en afvalkuilen. Deze sporen kunnen tot in de C-horizont reiken en zijn mogelijk nog intact in de zone 1 (intacte podzolbodem). Voor deze zone blijft de middelhoge verwachting dan ook gehandhaafd. Ter plaatse van zone 2 (restant BC-horizont) is het archeologisch niveau voor een groot deel verdwenen, maar kan het niet worden uitgesloten dat van diepe grondsporen nog resten bewaard zijn gebleven. Een eventuele vindplaats zal echter niet compleet zijn omdat veel (ondiepe) sporen geheel zullen zijn verdwenen. Daarom wordt de middelhoge verwachting voor zone 2 naar laag bijgesteld. Voor zone 3 waar de bodem tot in de C-horizont is verstoord, wordt de verwachting naar laag bijgesteld. De resultaten van het onderzoek geven geen aanleiding om de lage verwachting voor vindplaatsen uit de Late-Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd bij te stellen.

Voor zone 1 geldt een middelhoge verwachting. Hier kunnen archeologische waarden verwacht worden vanaf 25 tot 55 cm onder maaiveld. Geadviseerd wordt om het plan hier op aan te passen en geen diepe groundbewerkingen uit te voeren dan 25 cm. Wanneer het wenselijk is om in zone 1 begravingen te realiseren of andere diepe bodemingrepen toe te passen, adviseert Archeodienst om deze zones nader te onderzoeken in de vorm van een karterend booronderzoek conform de Leidraad Inventariserend Veldonderzoek, Deel: karterend booronderzoek. Als tijdens dit onderzoek geen

aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een vindplaats kunnen deze terreindelen alsnog worden vrijgegeven voor de realisatie van de natuurbegraafplaats.

Voor zones 2 en 3 geldt een lage archeologische verwachting. In deze zones gelden geen beperkingen met betrekking tot de geplande herinrichting van het terrein.

Beoordeling

Het archeologisch onderzoek is gedegen van opzet en volgens de normen van de KNA 3.3 uitgevoerd. Het rapport is verder prima geschreven en we kunnen dan ook instemmen met het advies om in zone 1 de middelhoge verwachting te handhaven en aan de rest van het gebied een lage verwachting toe te kennen.

Enkele opmerkingen ter verbetering:

- De plaats is hier Lage Mierde.
- Tabel 2.1 staat er twee keer in.
- Graag aangeven waarom er geen veldkartering is uitgevoerd in het gebied gezien de verwachte ondiepe ligging van de archeologische resten. Verder ontbreekt een beschrijving van hoe het terrein eruit zag (ook qua reliëf) en een foto van het gebied.
- Zijn er vondsten gedaan met de boringen? Er is namelijk wel blijkbaar gezeefd (p. 9); dan is er eigenlijk sprake van een karterend booronderzoek ipv een verkennend.
- Wij adviseren de methode van het archeologische onderzoek ook op te nemen in de titel van het rapport, als ook de plaatsnaam.
- In de conclusie onder vraag 2 is te lezen dat de bodem in zone 3 tot in de C-horizont verstoord zou zijn. Het is echter niet duidelijk of dit diep tot in de C is of alleen oppervlakkig. In de interpretatie van de boringen (en boorstaten) gaat het alleen om verstoring van de podzolbodem. Waarschijnlijk is het over het algemeen oppervlakkig, als gevolg van het verspitten van de bodem bij de bosontginning. Dit betekent echter ook dat dit geen reden kan zijn om in deze zone en in zone 2 de verwachting te verlagen voor de landbouwers. Archeologische grondsporen zouden gewoon nog aanwezig moeten zijn. Graag dit verduidelijken en aanpassen.
- Onder vraag 2 op p. 12: Wij vragen ons af waarom er voor het gebied een middelhoge verwachting uitgesproken is voor de periode Neolithicum – Volle Middeleeuwen. De vroege prehistorie is hier wellicht nog te verwachten (ook begravingen Brons- en IJzertijd), maar vanaf de Romeinse tijd vindt je hier op de Midden-Brabantse dekzandrug eigenlijk geen sporen van bewoning of andere activiteiten. De verwachting hiervoor is in onze optiek voor het gebied dan ook laag.
- Graag de oppervlakten van de verschillende verwachtingszones aangeven.

Mbt het concept bestemmingsplan hebben we alleen de volgende opmerking:

- De regels mbt archeologie 5 en 6 zullen aangepast moeten worden aan de resultaten van het archeologisch booronderzoek. Dat betekent alleen voor zone 1 – archeologie waarde 5.1 dat de dieptegrens niet 30 cm bedraagt maar 20 cm en dat de oppervlaktegrens (in de regels staat 2500 m²) vervalt.
- In de toelichting dient het selectiebesluit, zie hieronder, te worden opgenomen.
- Cultuurhistorie is prima opgenomen in zowel toelichting als regels.

Selectieadvies

Wij adviseren om bovenstaand commentaar te verwerken in de definitieve rapportage.

Het archeologisch vooronderzoek heeft aangetoond dat in grote delen van het plangebied de bodem tot in de oorspronkelijke podzollaag verspit is. De middelhoge archeologische verwachting die voor het gebied gold voor vooral de vroege prehistorie, kan voor de zones 2 en 3 dan ook naar laag worden bijgesteld. Hier gelden geen verdere restricties mbt de geplande bodemingrepen voor de aanleg van de natuurbegraafplaats, omdat de geplande bodemingrepen dermate beperkt zijn dat er geen waardevolle archeologische waarden verwacht worden. Alleen voor de zones met een intacte podzolbodem, zone 1, adviseren wij om hier geen bodemingrepen dieper dan 20 cm uit te voeren. Deze zones dienen ook met een dubbelbestemming in het bestemmingsplan te worden beschermd.

Indien toch bodemingrepen dieper dan 20 cm in de gebieden met een middelhoge verwachting (zone 1) noodzakelijk zijn, zal een karterend en waarderend archeologisch onderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek uitgevoerd moeten worden om hiermee grip te krijgen op mogelijk aanwezige archeologische waarden. Het doel van het karterend booronderzoek is om eventueel aanwezige archeologische resten en/of vindplaatsen te inventariseren als ook de gaafheid van de bodemopbouw (van de vindplaats) te bepalen. Wij adviseren een karterend booronderzoek uit te voeren gebaseerd op de leidraad van de SIKB.² Dit houdt in dat het onderzoek volgens standaardmethode A1 dient te worden uitgevoerd. Het uitgangspunt is het opsporen van vuursteenvindplaatsen, zoals die zich door strooiingen van vuursteen manifesteren. Daartoe dienen gemiddeld 20 boringen per ha geplaatst te worden in een verspringend grid van 20 x 25 m met een

² A.J. Tol, J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel karterend booronderzoek, versie 2.0* (SIKB, 4-12-2012), Gouda

edelman (diameter boorkop 15 cm). Deze dichtheid geldt tevens als karterend voor vindplaatsen uit overige perioden. De boorkernen uit relevante bodemlagen dienen ter plekke gezeefd te worden op een zeef met een maaswijdte 3 x 3 mm en aansluitend onderzocht op het voorkomen van archeologische resten.

Op basis van de uitkomsten van dit waarderende vooronderzoek beslist de gemeente of de archeologische waarden in voldoende mate zijn vastgesteld. Indien hierbij archeologische waarden worden aangetroffen, dienen deze veilig gesteld te worden door mogelijke planaanpassing en als dat niet mogelijk door het opgraven van de aanwezige archeologische resten. Het besluit hierover ligt bij de gemeente.

BIJLAGE

Toetsingsprocedure

Rapportages worden door de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant getoetst aan de in de archeologische monumentenzorg voorgeschreven kwaliteitsnormen en aan de in de beroepsgroep gangbare gedragscodes m.b.t. onafhankelijkheid en proportionaliteit. De conclusies en aanbevelingen zijn getoetst aan de verwachte waarde van de locatie en aan de verhouding tot de bestaande en de te verwachten verstoring van het bodemarchief. Indien deze toetsing leidt tot aanbevelingen om het rapport te verbeteren, hebben deze aanbevelingen alleen betrekking op meetbare kwaliteitsaspecten en niet op zaken die binnen het domein van de integriteit en wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de rapporteur vallen. Selectie- en beleidsadviezen van de toetser zijn onderscheiden van die van de auteur van het rapport.

Bij de toetsing is – waar nodig – gebruik gemaakt van de volgende documenten:

- Gemeentelijke erfgoed- en archeologiekaarten
- Gemeentelijk archeologie- en erfgoedbeleid
- Richtlijnen t.b.v. (de rapportage van) een archeologisch onderzoek in Noord-Brabant (april 2011)
- Regionale en Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
- Gemeentelijke erfgoedmeetlat
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3
- Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving
- Leidraad Archeologisch Onderzoek Beekdalen
- Leidraad Proefsleuvenonderzoek
- Leidraad IVO Karterend Booronderzoek
- Leidraad Standaard archeologische monitoring
- Kennisdocument “Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief”
- Checklist SIKB beoordeling IVO verkennend, karterend en waarderend
- Checklist SIKB beoordeling PvE
- Literatuur m.b.t. de regio voor zover die aanwezig is in de bibliotheek van het Archeologisch Centrum in Eindhoven
- Gedragscode van de Vereniging van Nederlandse Archeologen